

Monika Banaszewska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
e-mail: monika.banaszewska@ue.poznan.pl

WPLYW CZĘŚCI WYRÓWNAWCZEJ SUBWENCJI OGÓLNEJ NA ZRÓŻNICOWANIE DOCHODÓW GMIN W POLSCE

THE IMPACT OF EQUALIZING PART OF GENERAL SUBSIDY ON DISPERSION OF MUNICIPALITIES' REVENUES IN POLAND

DOI: 10.15611/pn.2017.485.02

JEL Classification: H71, H77

Streszczenie: Celem artykułu jest określenie wpływu części wyrównawczej subwencji ogólnej na zróżnicowanie dochodów gmin w Polsce. Okres badania obejmuje lata 2007–2014. W artykule omówiono konstrukcję subwencji wyrównawczej. Przedstawiono również jej udział w dochodach własnych i dochodach ogółem wszystkich gmin oraz gmin – beneficjentów. W analizie empirycznej rozkładów dochodów na mieszkańca wykorzystano następujące mierniki zróżnicowania i koncentracji: współczynnik zmienności, współczynnik Giniego oraz indeks Theila. Z badania wynika, że w wymienionym okresie redystrybucja pionowa zmniejszała zróżnicowanie dochodów gmin na mieszkańca. Wpływ ten był silniejszy w odniesieniu do dochodów własnych niż dochodów ogółem. Część wyrównawcza subwencji ogólnej przyczyniała się do spadku zróżnicowania dochodów gmin zarówno wewnątrz województw, jak i pomiędzy nimi.

Słowa kluczowe: redystrybucja pionowa, samorząd terytorialny, miary zróżnicowania, miary koncentracji.

Summary: The aim of this article is to investigate the effect of equalizing part of the general subsidy on municipalities' income dispersion in Poland. The research period covers the years 2007-2014. The article discusses the construction of the equalizing subsidy. It also presents its share in own revenues and total revenues of all municipalities and municipalities – beneficiaries. The empirical analysis of distributions of revenues per capita uses the following measures of diversification and concentration: coefficient of variation, Gini coefficient and Theil index. The results show that in the period under investigation vertical redistribution reduced per capita municipal revenues' variation. This effect turned out to be stronger with respect to own revenues than total revenues. The equalizing part of the general subsidy contributed to the decline of municipal revenues' variation both within regions and between them.

Keywords: vertical redistribution, territorial self-government, measures of dispersion, measures of concentration.

1. Wstęp

Zgodnie z zasadą sprawiedliwości poziomej podatnicy uzyskujący ten sam dochód powinni – niezależnie od miejsca zamieszkania w obrębie danego państwa – płacić podatki w tej samej wysokości oraz mieć dostęp do dóbr i usług publicznych w tym samym zakresie i o tej samej jakości [Wilson 2007, s. 340]. Ponieważ jednostki samorządu terytorialnego różnią się między sobą pod względem zdolności do pozyskiwania dochodów i potrzeb wydatkowych, istnieje konieczność zmniejszania tych różnic za pomocą transferów wyrównawczych. Podstawowym instrumentem budżetowym pionowego wyrównywania dochodów między budżetem państwa a budżetami jednostek samorządu terytorialnego w Polsce jest część wyrównawcza subwencji ogólnej (zamiennie: subwencja wyrównawcza). Z uwagi na ograniczone ramy artykułu podmiotem badania są jedynie gminy, które stanowią najważniejszy szczebel samorządu terytorialnego w Polsce, biorąc pod uwagę zakres wykonywanych przez nie zadań oraz wysokość dochodów i wydatków budżetowych.

W polskiej literaturze przedmiotu niewiele jest opracowań poświęconych analizie i ocenie efektów pionowego wyrównywania dochodów gmin, wykorzystujących statystyczne miary rozproszenia i koncentracji. M. Podstawka i A. Świrska [2010] – dla wybranych gmin z województwa mazowieckiego – przeanalizowali statystyki opisowe¹ dla dochodów własnych (rozkładu dochodów przed redystrybucją) oraz dochodów własnych powiększonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej (rozkładu dochodów po redystrybucji). Z kolei D. Kołodziejczyk [2012] porównała sytuację budżetową gmin podzielonych na pięć grup, w zależności od udziału części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach ogółem. Do oceny bezpośredniego wpływu tej subwencji na zróżnicowanie dochodów posłużyła się przy tym relacją dochodów 10% najzamożniejszych gmin do dochodów 10% najbiedniejszych gmin przed i po tej redystrybucji. Natomiast S. Kańduła [2016] określiła dla gmin województwa lubuskiego kilka statystyk opisowych rozkładu dochodów z wyłączeniem i z uwzględnieniem poszczególnych części subwencji ogólnej, w tym części wyrównawczej².

W porównaniu z przywołanymi badaniami niniejszy artykuł ma szerszy zakres podmiotowo-czasowy. Możliwe będzie zatem sformułowanie wniosków na temat średniookresowych tendencji w całej populacji. S. Kańduła [2017] ustaliła wpływ transferów wyrównawczych na zróżnicowanie dochodów ogółu gmin w Polsce w latach 2004–2014. Przedmiotem jej zainteresowania były dochody podatkowe mierzone współczynnikiem G, zaś w niniejszym artykule wzięto pod uwagę faktyczne dochody własne oraz dochody ogółem. Wedle wiedzy autorki *novum* będzie sta-

¹ W badaniu posłużono się: średnią, minimum, maksimum oraz współczynnikiem zmienności.

² Relację minimum i maksimum do średniej, odchylenie standardowe, nieważony i ważony współczynnik zmienności (waga: liczba ludności), współczynnik Giniego, współczynnik koncentracji Kukuły.

nowiło zastosowanie indeksu Theila do badania nierówności dochodowych między gminami w Polsce w dwóch wymiarach: wewnątrzwojewódzkim oraz międzywojewódzkim. Indeks ten wcześniej zastosowano w analizie i ocenie zróżnicowania m.in. PKB jednostek lokalnych w Chinach i Indonezji [Akita 2003], PKB jednostek lokalnych chińskiej prowincji Zhejiang [Yue i in. 2014] i dochodów podatkowych gmin we Włoszech [Cerqueti, Ausloos 2015].

W artykule określono wpływ części wyrównawczej subwencji ogólnej na zróżnicowanie dochodów gmin w Polsce. Poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania:

1) Jakie jest znaczenie części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach gmin?

2) Jaki jest jej wpływ na zmniejszenie zróżnicowania dochodów gmin na mieszkańca?

3) W jakim stopniu część wyrównawcza subwencji ogólnej zmniejsza zróżnicowanie dochodów gmin na mieszkańca wewnątrz województw oraz pomiędzy nimi?

Do osiągnięcia postawionych celów zastosowano następujące metody statystyki opisowej: analizę struktury, analizę dyspersji oraz analizę koncentracji.

2. Konstrukcja części wyrównawczej subwencji ogólnej

Część wyrównawcza subwencji ogólnej składa się z kwoty podstawowej i uzupełniającej. Kwotę podstawową otrzymują gminy, których dochód podatkowy na mieszkańca jest niższy od 92% średniej krajowej³. Ustalając te dochody, pomija się wpływ udzielonych przez gminy ulg w spłacie zobowiązań podatkowych⁴ [Ustawa z 13 listopada 2003, art. 20 ust. 2, art. 32 ust. 1 i 3]. Ich pominięcie służy temu, by gminy nie zaniżały dochodów własnych⁵, przerzucając ciężar finansowania lokalnych dóbr i usług publicznych na budżet państwa⁶.

Kwota uzupełniająca przysługuje gminom o gęstości zaludnienia niższej niż średnia krajowa, pod warunkiem że kwota dochodów podatkowych na mieszkańca w tej gminie jest wyższa niż 150% średniej krajowej [Ustawa z 13 listopada 2003, art. 20 ust. 9]. Intencją ustawodawcy jest w tym przypadku wsparcie gmin o mniejszej gęstości zaludnienia, która może pociągać za sobą wyższe jednostkowe koszty dostarczania niektórych dóbr i usług publicznych, np. zaopatrzenia w wodę.

---

³ Dochody podatkowe są rozumiane jako suma dochodów z tytułu: podatku od nieruchomości, podatku rolnego, podatku leśnego, podatku od środków transportowych, podatku od czynności cywilnoprawnych, podatku od osób fizycznych, opłacanego w formie karty podatkowej, opłaty skarbowej, opłaty eksploatacyjnej oraz udziałów w podatku dochodowym od osób fizycznych oraz podatku dochodowym od osób prawnych [Ustawa z 13 listopada 2003, art. 20 ust. 3].

⁴ W postaci: obniżenia stawek podatkowych, przyznania ulg i zwolnień podatkowych.

⁵ Np. w celu zdobycia lub/i utrzymania poparcia lokalnych wyborców – podatników.

⁶ To stwierdzenie jest prawdziwe, jeżeli przyjmie się, że poszczególne gminy w zróżnicowanym stopniu posługują się tzw. wydatkami podatkowymi.

Tabela 1. Sposób ustalania kwoty podstawowej i kwoty uzupełniającej części wyrównawczej subwencji ogólnej

Grupa gmin	Część wyrównawcza subwencji ogólnej (na mieszkańca)	
	lata 2004–2007	od 2008 roku
Kwota podstawowa		
$G \leq 40\% Gg$	$90\%(40\% Gg - G) + 40,75\% Gg$	$99\%(40\% Gg - G) + 41,97\% Gg$
$40\% Gg < G \leq 75\% Gg$	$80\%(75\% Gg - G) + 12,75\% Gg$	$83\% (75\% Gg - G) + 12,92\% Gg$
$75\% Gg < G < 92\% Gg$	$75\%(92\% Gg - G)$	$76\%(92\% Gg - G)$
Kwota uzupełniająca		
$L < Ll$ oraz $G \leq 150\% Gg$	$17\% Gg (Ll - L) / Ll$	

G – dochody podatkowe na mieszkańca w gminie, Gg – średnie dochody podatkowe na mieszkańca dla wszystkich gmin w kraju, L – gęstość zaludnienia w gminie, Ll – średnia gęstość zaludnienia w kraju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ustawa z 13 listopada 2003, art. 20 ust. 6, 7 i 9; Pismo Ministra Finansów z 10 października 2007; Rudowicz 2010, s. 166].

Kwoty części wyrównawczej subwencji ogólnej dla poszczególnych gmin ustala się według wzorów zawartych w tabeli 1. Im w danej gminie wyższe są dochody podatkowe na mieszkańca, tym niższa jest przysługująca jej kwota części wyrównawczej subwencji ogólnej na mieszkańca. Pozyskanie dodatkowego źródła dochodów podatkowych zmniejsza część wyrównawczą subwencji ogólnej, a nawet może prowadzić do zmniejszenia dochodów ogółem jednostki. Przykładowo, jeżeli dochody podatkowe gminy na mieszkańca (G) mieszczą się w przedziale między 75 a 92% średniej krajowej (Gg), to pozyskanie nowego źródła dochodów podatkowych i zastosowanie w odniesieniu do niego ulg, zwolnień itd. wyższych niż 24% możliwych dochodów z tego źródła przełoży się na spadek faktycznych dochodów gminy⁷. W grupie gmin – beneficjentów kwoty podstawowej części wyrównawczej subwencji ogólnej premia za pozyskanie dodatkowego źródła dochodów podatkowych wynosi co najwyżej 24%, a przypadku najbiedniejszych gmin – jedynie 1%. W rezultacie najbiedniejsze gminy są w stosunkowo najgorszej pozycji przetargowej w sytuacji konkurowania o bazę podatkową za pomocą preferencji podatkowych [Stępień, Makrenek 2004, s. 7, 8].

Obowiązujące od 2008 r. zmiany w sposobie ustalania kwoty podstawowej rozpatrywanej części subwencji zwiększyły jej efekt wyrównawczy. Jednocześnie zmiany te obniżyły premię dochodową z tytułu pozyskania nowego źródła dochodów, zwłaszcza dla najbiedniejszych gmin.

⁷ Granica 24% wynika z tego, że potencjalny dochód podatkowy z dodatkowego źródła w kwocie 1 zł obniża część wyrównawczą subwencji ogólnej o 76 gr.

Podział subwencji wyrównawczej na rok t jest przeprowadzany na podstawie danych budżetowych i demograficznych za rok $t - 2$ [Ustawa z 13 listopada 2003, art. 2 pkt 4 i 11, art. 20 ust. 4 i 5]. W efekcie przyznane wsparcie może okazać się zawyżone lub zaniżone w stosunku do obecnej sytuacji finansowej gminy.

3. Część wyrównawcza subwencji ogólnej jako źródło dochodów jednostek samorządu terytorialnego

W celu określenia znaczenia części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach gmin posłużono się jej relacją do dochodów własnych i dochodów ogółem. W dochodach własnych uwzględniono udziały w podatkach dochodowych. Za punkt odniesienia obrano zaś ogół gmin oraz gminy, które w danym roku otrzymały subwencję wyrównawczą (gminy – beneficjentów).

Tabela 2. Udział części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach własnych gmin i dochodach ogółem gmin w Polsce w latach 2007–2014 (w proc.)

Rok	Udział części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach własnych	Udział części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach własnych gmin – beneficjentów	Udział części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach ogółem	Udział części wyrównawczej subwencji ogólnej w dochodach ogółem gmin – beneficjentów
2007	7,61	21,56	4,20	8,80
2008	7,86	22,11	4,57	9,63
2009	9,67	26,36	5,31	10,76
2010	9,16	24,86	4,83	9,73
2011	8,50	22,54	4,51	9,09
2012	8,41	23,01	4,45	9,43
2013	8,08	20,78	4,40	9,10
2014	7,17	17,32	3,97	7,89

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych].

Jak wynika z danych tabeli 2, w latach 2007–2014 część wyrównawcza subwencji ogólnej stanowiła około 7–10% dochodów własnych i 4–5% dochodów ogółem gmin w Polsce. Jeżeli weźmie się pod uwagę jedynie wpływy do budżetów gmin – beneficjentów, to udziały te wynoszą, odpowiednio: około 8–11% oraz około 17–26%. Według każdego z uwzględnionych mierników część wyrównawcza subwencji ogólnej miała największe znaczenie fiskalne w roku 2009. Złożyły się na to dwie przyczyny. Po pierwsze, koniunktura gospodarcza w 2007 r., czyli w roku stanowiącym podstawę do podziału subwencji na rok 2009, była niezwykle pomyślna. Przełożyło się to na wysokie średnie dochody podatkowe na mieszkańca (wskaźnik

Gg). Po drugie, w 2009 r. odnotowano spadek dochodów własnych w rezultacie obniżenia tempa wzrostu gospodarczego oraz zmian konstrukcji podatku dochodowego od osób fizycznych (w postaci niższych stawek podatkowych oraz ulgi na dziecko) [Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych 2010, s. 225].

4. Metodyka badania

Przedmiotem artykułu jest wpływ części wyrównawczej subwencji ogólnej na zróżnicowanie dochodów gmin w Polsce w latach 2007–2014. Aby zmierzyć ten wpływ, posłużono się trzema miernikami zróżnicowania i koncentracji dochodów. Porównano przy tym wartości tych mierników dla rozkładu dochodów budżetowych na mieszkańca przed i po redystrybucji pionowej. Ściśle biorąc, wzięto pod uwagę: dochody ogółem na mieszkańca i dochody ogółem na mieszkańca pomniejszone o subwencję wyrównawczą oraz dochody własne na mieszkańca i dochody własne na mieszkańca powiększone o subwencję wyrównawczą. Nie ograniczono się jedynie do dochodów ogółem, ponieważ obejmują one pozostałe części subwencji ogólnej i inne transfery z budżetu państwa oraz jednorazowe dochody z tytułu realizacji programów współfinansowanych ze środków europejskich. Ponadto to właśnie dochody własne powinny być fundamentem gospodarki budżetowej jednostek samorządu terytorialnego.

W pierwszym etapie badania posłużono się klasyczną miarą dyspersji – współczynnikiem zmienności. Stanowi on relację odchylenia standardowego do średniej. W kolejnym etapie wykorzystano współczynnik Giniego. Jest to miernik koncentracji, znormalizowany na przedziale od 0 do 1, gdzie wartość 0 oznacza rozkład całkowicie równomierny, a 1 – skrajnie nierównomierny. Porównując współczynniki Giniego dla rozkładów dochodów na mieszkańca sprzed i po redystrybucji pionowej, określono również tzw. efekt wyrównawczy (*equalization effect*). Stanowi on relację różnicy między tymi współczynnikami do współczynnika sprzed redystrybucji [Kurata, Ikemoto 2012, s. 187].

Wadą współczynnika Giniego jest to, że nie można na jego podstawie bezpośrednio określić przyczyn nierówności. Z tego względu w trzecim etapie badania zastosowano indeks Theila, który pozwala podzielić nierówności na składowe: wewnątrzgrupową i międzygrupową [Haughton, Khandker 2009, s. 101]. Gminy pogrupowano według województw.

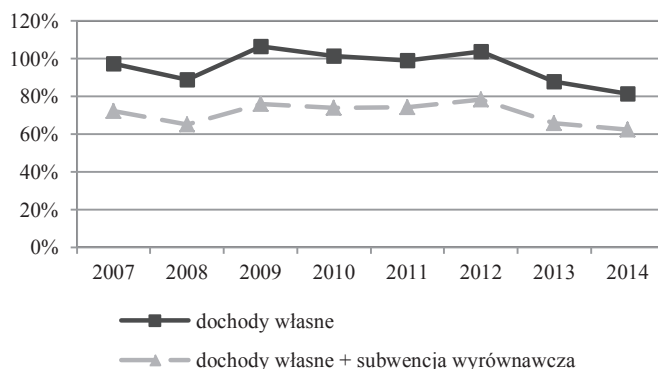
5. Rezultaty badania

Jak wynika z rys. 1 i 2, w latach 2007–2014 dochody własne gmin na mieszkańca były silnie zróżnicowane, zaś dochody ogółem na mieszkańca – przeciętnie zróżnicowane⁸.

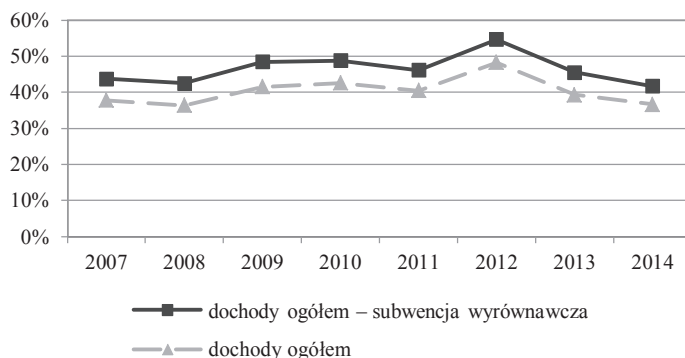
⁸ Współczynnik zmienności niższy niż 35% świadczy o tym, że zbiorowość jest dość jednorodna z punktu widzenia rozpatrywanej cechy. Dla przedziału od 35 do 65% jest mowa o przeciętnym zróżnicowaniu, zaś dla wartości powyżej 65% – o silnym zróżnicowaniu [Roeske-Słomka 2010, s. 39].

Jednocześnie w badanych latach nie odnotowano wyraźnej tendencji wzrostowej lub spadkowej współczynnika zmienności dla rozpatrywanych kategorii dochodów gmin. Subwencja wyrównawcza obniżała współczynnik zmienności dla dochodów własnych na mieszkańca o 19–30 punktów procentowych, zaś dla dochodów ogółem na mieszkańca – o 5–7 punktów procentowych. Oddziaływanie to było tym silniejsze, im większe było zróżnicowanie dochodów przed redystrybucją pionową⁹.

Rys. 1. Współczynniki zmienności dla dochodów własnych gmin na mieszkańca oraz dochodów własnych gmin na mieszkańca powiększonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej w Polsce w latach 2007–2014

Źródło: jak w tabeli 2.

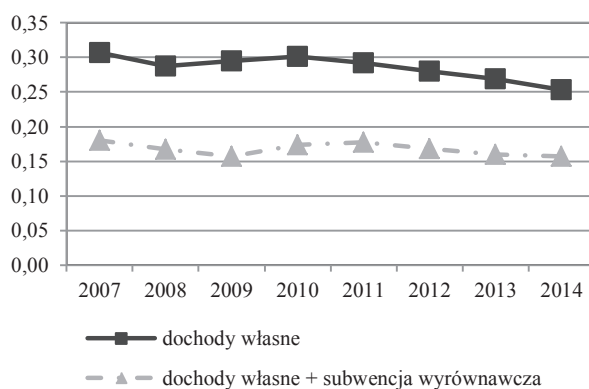

Rys. 2. Współczynniki zmienności dla dochodów ogółem gmin na mieszkańca oraz dochodów ogółem gmin na mieszkańca pomniejszonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej w Polsce w latach 2007–2014

Źródło: jak w tabeli 2.

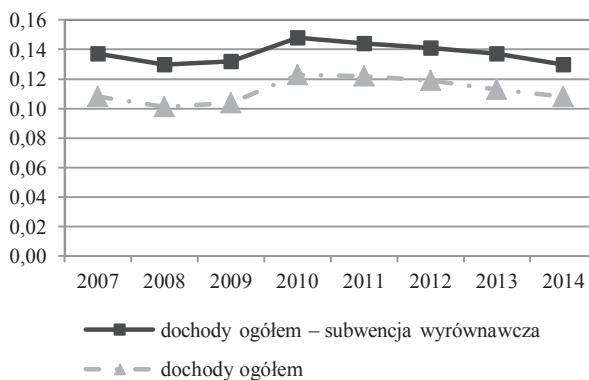
⁹ Wskazują na to wysokie, dodatnie współczynniki korelacji liniowej Pearsona między współczynnikami zmienności dochodów własnych i dochodów ogółem na mieszkańca przed redystrybucją pionową a ich spadkiem w rezultacie subwencji wyrównawczej (odpowiednio: 0,915 oraz 0,620).

Współczynniki Giniego również świadczą o tym, że dochody własne gmin na mieszkańca były znacznie bardziej zróżnicowane niż dochody ogółem na mieszkańca (zob. rys. 3 i 4). Warto odnotować tendencję spadkową zróżnicowania dochodów własnych i dochodów ogółem począwszy od roku 2010. W efekcie redystrybucji pionowej w latach 2007–2014 współczynnik Giniego dla dochodów własnych gmin na mieszkańca zmniejszał się o 38–42%, a dla dochodów ogółem na mieszkańca – o 15–22% (zob. tab. 3).

Rys. 3. Współczynniki Giniego dla dochodów własnych gmin na mieszkańca oraz dochodów własnych gmin na mieszkańca powiększonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej w Polsce w latach 2007–2014

Źródło: jak w tabeli 2.

Rys. 4. Współczynniki Giniego dla dochodów ogółem gmin na mieszkańca oraz dochodów ogółem gmin na mieszkańca pomniejszonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej w Polsce w latach 2007–2014

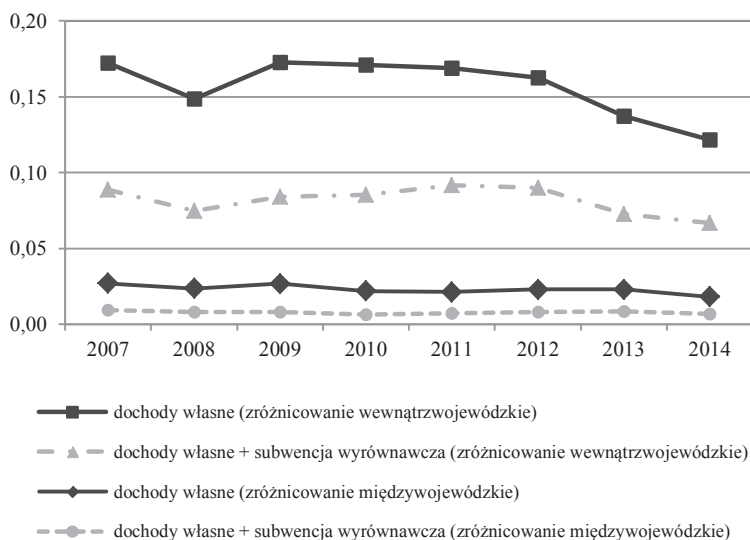
Źródło: jak w tabeli 2.

Tabela 3. Efekt wyrównawczy części wyrównawczej subwencji ogólnej w odniesieniu do dochodów własnych gmin na mieszkańca oraz dochodów ogółem gmin na mieszkańca w Polsce w latach 2007–2014 (w proc.)

Wyszczególnienie	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody własne	41,37	41,81	46,78	42,19	39,38	40,00	40,52	37,94
Dochody ogółem	21,17	22,31	21,21	16,89	15,28	15,60	17,52	16,92

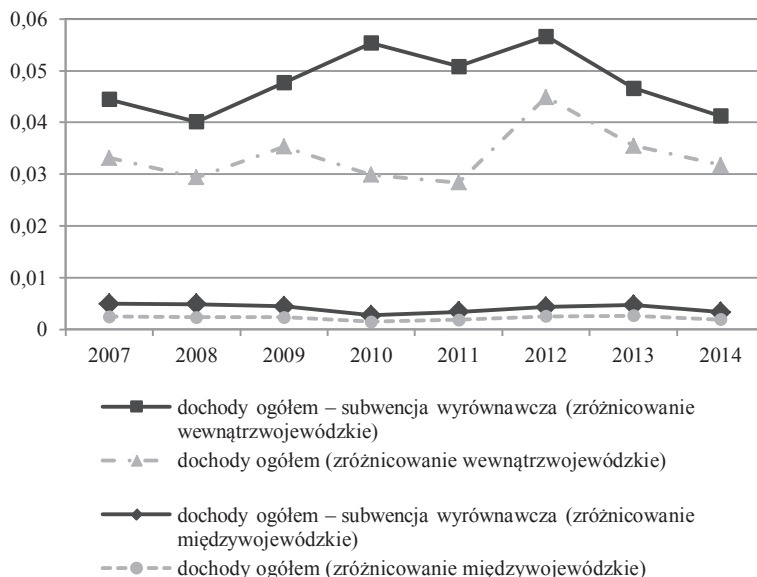
Źródło: jak w tabeli 2.

Rys. 5. Dekompozycja indeksu Theila dla dochodów własnych gmin na mieszkańca oraz dochodów własnych gmin na mieszkańca powiększonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej w Polsce w latach 2007–2014

Źródło: jak w tabeli 2.

Jak wynika z rys. 5 i 6, w rozpatrywanym okresie zróżnicowanie zarówno dochodów własnych, jak i dochodów ogółem gmin na mieszkańca wewnątrz województw było znacznie wyższe niż pomiędzy nimi. Redystrybucja pionowa przyczyniała się do redukcji tych nierówności w obu przekrojach.

Rys. 6. Dekompozycja indeksu Theila dla dochodów ogółem gmin na mieszkańca oraz dochodów ogółem gmin na mieszkańca pomniejszonych o część wyrównawczą subwencji ogólnej w Polsce w latach 2007–2014

Źródło: jak w tabeli 2.

6. Zakończenie

W latach 2007–2014 część wyrównawcza subwencji ogólnej wyraźnie zmniejszała zróżnicowanie dochodów gmin na mieszkańca w Polsce mierzone współczynnikiem zmienności, współczynnikiem Giniego i indeksem Theila. Efekt wyrównawczy okazał się silniejszy w odniesieniu do dochodów własnych niż dochodów ogółem. Z dekompozycji indeksu Theila wynika z kolei, że redystrybucja pionowa ograniczała nierówności dochodowe na najniższym szczeblu samorządu terytorialnego wewnątrz województw oraz pomiędzy nimi.

Przeprowadzone w artykule analizy dowodzą, że część wyrównawcza subwencji ogólnej jest skutecznym instrumentem zmniejszania nierówności dochodów budżetowych gmin, przynajmniej z perspektywy jednorocznej. Trzeba mieć jednak na względzie, że w artykule uwzględniono jedynie bezpośredni wpływ redystrybucji pionowej na sytuację dochodową gmin. Przyjęto zatem, że środki otrzymywane z budżetu państwa nie wpływają na politykę podatkową gmin oraz skłonność do pozyskiwania dochodów innych niż te uwzględnione w algorytmie części wyrównawczej. Warto zbadania w przyszłości jest to, czy taki wpływ istnieje, a jeśli tak, czy jest on zróżnicowany w zależności od charakterystyki społeczno-ekonomicz-

nej gminy – beneficjenta transferów wyrównawczych. Może bowiem okazać się, że mechanizm pionowego wyrównywania dochodów, który jest skuteczny w krótkim okresie, w średnim i długim okresie prowadzi do utrwalania się różnic potencjału dochodowego rozpatrywanych jednostek samorządu terytorialnego.

Literatura

- Akita T., 2003, *Decomposing regional income inequality in China and Indonesia using two-stage nested Theil decomposition method*, *Annals of Regional Science*, no. 37, s. 55–77.
- Cerqueti R., Ausloos M., 2015, *Statistical assessment of regional wealth inequalities: the Italian case*, *Quality & Quantity*, no. 49, s. 2307–2323.
- Główny Urząd Statystyczny, Bank Danych Lokalnych.
- Haughton J., Khandker S.R., 2009, *Handbook on Poverty and Inequality*, The World Bank, Washington, DC.
- Kańduła S., 2016, *Międzygminne nierówności dochodowe i efekty ich wyrównywania (na przykładzie gmin województwa lubuskiego)*, *Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze*, nr 4, s. 117–133.
- Kańduła, S., 2017, *Mechanizmy wyrównywania fiskalnego. Studium empiryczne gmin w Polsce w latach 2004–2014*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Kołodziejczyk D., 2012, *Subwencja wyrównawcza jako źródło wsparcia finansowego gmin w Polsce*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 247, s. 139–150.
- Krajowa Rada Regionalnych Izb Obrachunkowych, 2010, *Sprawozdanie z działalności regionalnych izb obrachunkowych i wykonania budżetu przez jednostki samorządu terytorialnego w 2009 roku*, Warszawa.
- Kurata M., Ikemoto Y., 2012, *Decentralization and economic development in Thailand: regional disparity in fiscal capacity and educational decentralization*, [w:] *Fiscal Decentralization and Development. Experiences of Three Developing Countries in Southeast Asia*, ed. H. Uchimura, Palgrave Macmillan, UK.
- Pismo Ministra Finansów z 10 października 2007 r., ST3-4820-26/2007.
- Podstawka M., Świrska A., 2010, *Subwencja wyrównawcza i jej rola w kształtowaniu sytuacji dochodowej wybranych gmin województwa mazowieckiego*, *Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia*, nr 9(3), s. 215–225.
- Roeske-Słomka I., 2010, *Statystyka opisowa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Rudowicz E., 2010, *Dochody jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Finanse: instytucje, instrumenty, podmioty, rynki, regulacje*, red. M. Podstawka, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 155–177.
- Stępień B., Makrenek M., 2004, *Subwencja wyrównawcza dla gmin. Analiza szczegółowa*, Instytut Analiz Regionalnych.
- Ustawa z 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, tekst jednolity: Dz.U. 2016, poz. 198 ze zm.
- Wilson L.S., 2007, *Macro formulas for equalization*, [w:] *Intergovernmental Fiscal Transfers. Principles and Practice*, eds. R. Boadway, A. Shah, The World Bank, Washington, DC, s. 339–359.
- Yue W., Zhang Y., Ye X., Cheng Y., Leipnik M.R., 2014, *Dynamics of multi-scale intra-provincial regional inequality in Zhejiang, China*, *Sustainability*, no. 6, s. 5763–5784.